

תועדה לתכנון ולתקצוב | Planning & Budgeting Committee

דו"ח הוועדה להערכת איכות של
התוכניות להוראת לשון עברית
מכללת תלפיות

2019

תש"ף

תוכן העניינים

- פרק 1: רקע 2
- פרק 2: תהליכי עבודה של הוועדה 3
- פרק 3: הערכת איכות של תוכנית הלימודים להוראת לשון עברית במכללת תלפיות. 4
- פרק 4: המלצות 8

נספחים

- נספח 1: כתב המינוי של הוועדה 10
- נספח 2: סדר יום הביקור 11
- נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים 12

פרק 1 : רקע

בהתאם להחלטתה להעריך את תוכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת הלשון העברית, מינתה המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא :

- פרופ' דורית רביד, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הוועדה
- פרופ' רינה בן-שחר, מכללת אורנים, אוניברסיטת חיפה¹
- ד"ר אהרן הורנקוהל, הפקולטה ללימודי אסיה והמזרח התיכון, אוניברסיטת קיימברידג'
- פרופ' זהר לבנת, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניבר-אילן
- פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך²
- פרופ' סטיב פסברג, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית
- פרופ' אורה שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן³
- ד"ר עמליה בר-און, לימודי הפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב

הגב' תמר מעגן-אפרתי ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במסגרת עבודתה התבקשה הוועדה:⁴

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תוכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום לשון עברית ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתוכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה כולו התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתיבת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך מפברואר 2018.

---

¹ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' רינה בן-שחר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת אורנים ובמכללה הערבית.

² בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' חנה עזר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת לוינסקי.

³ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' אורה שורצולד לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת תלפיות.

⁴ כתב המינוי של הוועדה מצורף בנספח מס' 1 לדו"ח זה.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

הוועדה התכנסה לראשונה במרץ 2019. בישיבתה דנה הוועדה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ובמכללות האקדמיות לחינוך בפרט. במסגרת פעילותה קיימה הוועדה ביקורים בכל המכללות האקדמיות לחינוך אשר מוסמכות להעניק תארים בתחום הוראת לשון עברית. הביקורים התקיימו בשני סבבים בחודש מרץ ובחודש מאי 2019 במכללות האלה:

מכללת אורות ישראל, מכללת אורנים, מכללת אמונה-אפרתה, מכללת בית ברל, מכללת גורדון, מכללת דוד ילון, מכללת הרצוג מכללת אחוה, מכללת לוינסקי, המכללה הערבית בחיפה, מכללת קיי

ומכללת תלפיות.

במהלך ביקורים אלה נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסד, עם הנהלת התוכנית, עם הסגל, ועם סטודנטים ובוגרים.

דו"ח זה עוסק בחוג להוראת לשון עברית במכללה האקדמית תלפיות. ביקור הוועדה במכללה התקיים ב-18 במארס 2019.

סדר היום של הביקור מצורף בנספח 2 לדו"ח זה.

בביקור זה השתתפו מבין חברי הוועדה: פרופ' רינה בן-שחר, פרופ' זהר לבנת, פרופ' חנה עזר, פרופ' סטיב פסברג.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולתוכנית ללשון עברית על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת יום הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

פרק 3: הערכת האיכות של תוכנית הלימודים להוראת לשון עברית במכללה

האקדמית תלפיות

דו"ח זה מתייחס למצב הקיים בעת ביקור הוועדה במוסד ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. דו"ח זה מתעד את המסקנות אליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות בהתבסס על המסמכים אשר נמסרו על ידי המוסד, מידע שהתווסף במהלך השיחות במוסד, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע אשר זמין לוועדה.

1. מבוא

מכללת תלפיות היא מכללה דתית-ציונית ותיקה מאוד השוכנת כיום בחולון. למכללה מסלול הכשרה לגננות ולמורות בבית הספר היסודי, ומסלול הכשרה לבית הספר העל-יסודי. המועצה להשכלה גבוהה הכירה במכללת תלפיות כמוסד אקדמי הרשאי להעניק את התואר B.Ed ותעודת הוראה במסלולים אלה. החוג ללשון עברית שייך למסלול בית הספר העל-יסודי, והוא נלמד במסגרת התמחות דו-חוגית.

במכללת תלפיות שוררת אווירה של פתיחות וקבלה. היא מטפחת יחס אישי לסטודנטיות, ואינה מטילה כפייה דתית. המכללה מקבלת לשורותיה גם סטודנטיות חילוניות. הסטודנטיות הלומדות בה באות מרקעים שונים וממקומות שונים בארץ, גם מרוחקים מהמכללה, ונראה שהן רואות בה את ביתן. למכללה יש מעונות סטודנטים בנחלת יצחק.

המכללה ממוקמת בשולי שכונת גיסי כהן החילונית. העובדים והסטודנטים במכללה מעורבים בחיי השכונה ומעודדים את תלמידי בתי הספר בסביבה להגיע למכללה לפעילות לימודית ויצירתית. הסטודנטיות פועלות בבתי הספר בשכונה.

המבנים של המכללה מעוצבים יפה ומזמינים, והחצר הגדולה מוסיפה נופך של שקט ויופי לקמפוס. במכללה קיים חוג לאומנות, שמרציו ולומדיו תורמים לעיצובו האסתטי של המקום.

הספרייה קטנה בממדיה ונראית מסורתית, אך נראה שהיא עונה על כל הצרכים, כולל מאגר דיגיטלי עשיר. עובדי הספרייה קשובים לצורכי הסטודנטיות, ונרתמים לעזרתן הן בתוך הספרייה הן על ידי התכתבות בדואר האלקטרוני. פניות לעזרה נענות מיד.

2. הערכת איכות ותהליך הערכה עצמית

הדו"ח נכתב על-ידי ראש החוג, ביחד עם ממלאת מקומה בשנת תשע"ח, וראש המנהל האקדמי במוסד. כותבי הדו"ח זכו לשיתוף פעולה מלא מחברי הסגל ומהצוות המנהלי. ניסוח החולשות והחוזקות של החוג הוביל את ההנהלה ואת סגל החוג לחפש דרכים לשיפור הטעון שיפור, והוחלט להקים צוותים שיבנו מנגנונים ולפתרון בעיות שעלו בדו"ח האיכות.

3. חזון ויעדים

המכללה שואפת להעניק חינוך תורני-ערכי בראייה פלורליסטית, מתוך ראיית האדם במרכז ובמטרה לעצב מחנכים מכילים, אחראיים, אכפתיים ומעורבים בקהילה. המכללה שואפת ליצור חיבור בין שורשי העבר לבין המבט לעתיד – התאמה לרוח הזמן ולקדמה, תוך הענקת השכלה אקדמית דיסציפלינרית והקניית דרכי הוראה אלטרנטיביות ועדכניות. הנהלת המכללה עושה מאמצים לקיים את החוג ללשון העברית, בין השאר מתוך האמונה בחשיבות התחום ומתוך הבנה שדרושים מורים ללשון בבית הספר.

4. תוכנית הלימודים

החוג ללשון עברית מוצע למסלול העל יסודי בלבד (ז-י), והוא חוג קטן מאוד. מספר הנרשמים נמוך. המספר המצומצם של הסטודנטיות ללשון בכל שנתון מטיל מגבלות על ארגון הלימודים, והדבר מתבטא, לדוגמה, בקיום סמינריון אחת לשנתיים-שלוש, בהיעדר קורסי בחירה, בעירוב סטודנטיות סדירות וסטודנטיות של ההסבה להוראה ושל תוכניות ההשתלמות בקורס אחד, ועירוב סטודנטיות משנתונים שונים. עם זאת תוכנית הלימודים עשירה ופריסת השיעורים בתחומי ידע הלשון נראית מספקת. ניכר הדגש על לשון המקורות ועל לימוד רובדי הלשון ההיסטוריים של העברית. בצד אלה מתקיימים הקורסים הכלליים "מבוא לבלשנות כללית" ו"מבוא לבלשנות שמית", קורסים בעברית חדשה כגון "לשון וחברה" (המרצה של קורס זה אינה מופיעה ברשימת המרצים בחוג), "הכרעות נורמטיביות בלשון", "לשון ספרות הילדים" וסמינריון בעברית חדשה – "סוגות בדיבור ובכתיבה". ניתנת תשומת לב לעברית כשפה שמית. מלבד הקורס "מבוא לבלשנות שמית" מתקיימים קורסים בערבית (המרצה של הקורס אינה מופיעה ברשימת המרצים בחוג) ובארמית מקראית. כל המרצים בחוג הם דוקטורים, מלבד אחד.

רוב הסילבוסים מקצועיים ומעודכנים. ההנהלה והמרצים מעלים על נס את דמיון התוכנית של החוג ללשון במכללה לתוכניות של חוגים ללשון באוניברסיטה, ובעיקר של החוג ללשון באוניברסיטת בר-אילן, ששימש תחילה מודל לבניית החוג ללשון במכללת תלפיות. נראה שההתמקדות בשיעורים "האוניברסיטאיים" באה במידה כלשהי על חשבון נושאי לימוד רלוונטיים לבית הספר, כגון הבעה והבנה והרחבה בתורת הצורות, וניכר כי נוצר פער בין הידע הדיסציפלינרי האקדמי הניתן בקורסים בחוג לבין הידע הדרוש להוראת מקצוע הלשון בבית הספר.

חסר בתוכנית החוג קורס על התגבשות העברית החדשה (שאיננו דיון בסוגות ספרותיות ובסוגות לא-ספרותיות, כפי שמוצע בסמינריון הקיים), היכול להשלים ידע חיוני על התארגנות המורפולוגיה של העברית החדשה, על אופן הסתמכות העברית החדשה על המקורות, על תהליכי שינוי טבעיים שהשפיעו על העברית, על השפעת הלעז ועוד (זה ידע חיוני האמור להוסיף על מה שנלמד בקורסים אחרים כמו "דרכי תצורה", "יסודות התחביר וההבעה" ו"הכרעות נורמטיביות בלשון"). ראש החוג מתכננת להוסיף לתוכנית קורס בחקר השיח וקורס על לשון ימי הביניים.

חלק מהקורסים עוצבו מתוך מגמה ליצור קשר בין לימודי ההתמחות לבין התכנים של מקצוע הלשון בבית הספר העל-יסודי. הקורסים "אוריינות הסוגה הכתובה", "יסודות התחביר וההבעה א", ב" ו"הכרעות נורמטיביות בלשון" רלוונטיים במיוחד למורי לשון בבית הספר העל-יסודי. הם מוצגים בצורה אקדמית מקצועית, ובה בעת באים לטפח גישות, ידע ומיומנויות הדרושות למורה ללשון. ניכר הדבר שכשהמרצה מעורב/ת גם בהדרכה, יש בכוחו/כוחה לגבש בשיעור תפיסה פדגוגית דידקטית. מתוכנן קורס "הבנה והבעה בכתב", שיהפוך לקורס חובה.

במסגרת החוג ללשון מתקיים קורס עיוני דידקטי "דרכי הוראת הלשון", המלווה את ההתנסות המעשית. קורס כזה חיוני מאוד להקניית תפיסה רחבה של מקצוע הלשון העברית בבית הספר. קורס כזה אמור לעסוק, בין השאר, במטרות לימוד המקצוע בבית הספר, בגישות שונות למקצוע, בתוכנית הלימודים בלשון לביה"ס ובדרכי הוראת הנושאים השונים הכלולים בה. אולם ניכר שבפועל הסטודנטיות לא לומדות הרבה בקורס זה, כך שיתכן שהתכנים המפורטים בסילבוס שלו נשארים ברובם בגדר הצהרה. נוסף על כך, לא הובהר בדו"ח ההערכה העצמית ובשיחות הוועדה עם הסגל מה טיב הקשר בין המרצה בקורס הדידקטי לבין המדריכות הפדגוגיות (שהופיעו בפני

הוועדה), וכן בינו ובין ראש החוג והמרצים בחוג. לא עלתה תפיסה פדגוגית מגובשת, והרושם הוא שהמנחה של הקורס הזה פועל לבדו.

5. ההכשרה להוראה

משיחות עם ראש החוג, ראשי המסלולים והמדריכות הפדגוגיות לא עלתה תפיסה מגובשת של ההכשרה להוראה, ולא ניכרו תחושות של להט ואמונה בדרך. ההכשרה המעשית נעשית בדגם המסורתי. הוועדה שמעה על קושי במציאת בתי ספר להתנסות, בארגון שעות ההדרכה ובתגמול כספי דל למד"פיות על עבודתן. נראה שמקצוע המד"פיות אינו מקצוע נחשק במכללת תלפיות. ראש החוג אינה מעורבת בהכשרה המעשית, ונראה שהעבודה הפדגוגית מתרחשת במנותק מהלימודים הדיסציפלינריים. במסגרת החוג הסטודנטיות לומדות קורס עיוני-דידקטי בדרכי הוראת הלשון כמפורט לעיל בסעיף הקודם, קורס חיוני הבא ללוות את ההתנסות המעשית, אך התרשמנו שאין קשר בינו ובין המדריכות הפדגוגיות, ושהמורה הדידקטי פועל בזירה לבדו. למרות התפיסה הרחבה שמגלה הסילבוס של השיעור הדידקטי העיוני, הסטודנטיות מעידות שהן לא מקבלות הכשרה מספקת. נראה שאין במכללה תפיסה כללית מגובשת של ההכשרה המעשית, ואופייה תלוי במרצה הדידקטי ובמד"פיות. חסרה במכללה דמות מובילה שתגבש באמונה ובהתלהבות את ההכשרה להוראה, שתחבר בין חלקי ההכשרה, ואולי תנסה להכניס את ההתנסות בהוראת הלשון לדגם של P.D.S או אקדמיה-כיתה.

הוועדה התרשמה שיש פער ניכר בין הידע הדיסציפלינרי שהסטודנטיות רוכשות בחוג ללשון לבין הידע הדרוש להן כמורות ללשון. הן זקוקות לידע רב יותר בתורת הצורות ובאספקטים בהבנה ובכתיבה. כך למשל ניכר כי דרכי הוראה יצירתיות הוקנו לסטודנטיות דווקא בחוג לחינוך מיוחד ולא בחוג ללשון ובהכשרה להוראת לשון.

6. סגל

סגל המרצים רציני וידען ומגוון מבחינה מגדרית. כולם דוקטורים מלבד מרצה אחד. המרצים זוכים לאהבה ולהערכה רבה מצד הסטודנטים. רוב המרצים מלמדים במוסדות אחדים, חלקם באוניברסיטה. עובדה זו מקשה עליהם לראות במכללת תלפיות את ביתם המקצועי, ואף פוגמת ביכולתם למצוא זמן ורוגע למחקר. ראש החוג עובדת במכללת תלפיות בשליש משרה בלבד. בולט הדבר שחסרה לחוג ללשון במכללה דמות מובילה, המקדישה את רוב זמנה לחוג ומשלבת הוראה ומחקר, שתעורר את רוח המרצים ותיטע בהם תחושה של שליחות.

7. סטודנטיות ובוגרות

הסטודנטיות באות ממקומות שונים בארץ ומרקעים שונים, ויש גם מגוון גילים. רובן דתיות אך חלק מהן חילוניות. רבות מהן באות מהפריפריה. אלה הבוחרות בלימוד לשון עברית יכולתן גבוהה, וחלקן משתייכות לתוכנית המצוינות. הן אוהבות מאוד את המכללה, מעידות שהן מקבלות יחס אישי, והן מעריכות מאוד את המרצים/מרצות שלהן. חלק גדול מהן משלבות לימודים בחוג ללשון עם לימודים בחוג לחינוך מיוחד. העבודה המעשית קשה להן, כי רובן בעלות משפחה. הן שואפות להגברת ההיבטים הפרקטיים בלימודים, ובעיקר להגברת לימוד תורת הצורות, כתיבה והבנה.

הבוגרות גילו קשר רגשי חם למכללה והכרת טובה על היחס, הידע והגישות הלימודיות שקיבלו במכללה.

8. שונות

אף כי מכללת תלפיות היא מכללה דתית, היא מגלה פתיחות, סובלנות וגישה פלורליסטית, ומקבלת לשורותיה גם בנות חילוניות. הוועדה התרשמה גם ממגוון הגילים של הסטודנטיות ומהפריסה הרחבה של המקומות הגיאוגרפיים שמהם הן באות. חלק נכבד מהסטודנטיות מגיעות מהפריפריה.

9. מחקר

המרצים לא גילו עניין רב או התלהבות מעיסוק במחקר. הם קבלו בעיקר על חוסר הזמן למחקר. רק שלושה מרצים עוסקים באופן רציני במחקר ומפרסמים. למרצים אחרים יש מעט מאוד פרסומים, או אין להם פרסומים כלל. כך נוצר מצב שהמרצים אינם מקודמים בדרגות אקדמיות, אין פורומים מחקרניים של חברי הסגל, ויש לשער שהמוטיבציה הכללית ותחושת השליחות נפגמות.

10. סיכום חוזקות וחולשות

חוזקות ונקודות לשימור:

- המכללה משדרת סובלנות וליברליות, גישה פלורליסטית ומעורבות בקהילה.
- המכללה קולטת סטודנטיות דתיות וחילוניות.
- תוכנית החוג ללשון עשירה ומגוונת. יש בה מקום של כבוד למקורות הכתובים ולרבדים ההיסטוריים של העברית, בצד קורסים בעברית החדשה ובתחומי מחקר חדשים יחסית.
- בתוכנית מוקדש מקום לקורסים בשפות שמיות נוספות – ערבית וארמית.
- קשר מצוין בין המרצים לבין הסטודנטיות.

חולשות

- מספר קטן מאוד של סטודנטיות בחוג ללשון, המביא לאילוצים כגון היעדר קורסי בחירה, קיום סמינריון פעם בשנתיים-שלוש, למידה משותפת של סטודנטיות מרמות שונות וממסלולים שונים – סטודנטיות של החוג ללשון, של לימודי ההסבה ושל תוכנית ההשתלמות.
- מיעוט מרצים העוסקים במחקר. חוסר עידוד מטעם המכללה לעיסוק במחקר.
- היעדר תחושת שליחות בקרב המרצים בחוג.
- היעדר דמות מובילה, חזקה במנהיגות ובמחקר, להובלת החוג ולקידומו בשנים הבאות.
- היעדר אחריות מוסדית על נושא ההתנסות המעשית, הן בהכשרה הניתנת במכללה הן בתיאום מול בתי הספר (שכיום ברובם אינם משתפים פעולה), והטלת משימה זו באופן עצמאי על המד"פים. תוצאותיו השליליות של מצב זה ניכרות היטב בשטח.

פרק 4: המלצות

המלצות הכרחיות

- על המכללה לקחת על עצמה אחריות לארגון ההכשרה הפדגוגית ובזאת מינוי מרכז/ת להכשרה הפדגוגית, גיבוש ועדכון התפיסה של ההכשרה, ריכוז חלקי ההכשרה (כולל השיעור הדידקטי העיוני) ותיאום ביניהם.
- גיוס או הכשרה של ראש חוג בעל מוניטין ובעל חזון בהוראה ובמחקר, שיוכל לטעת במרצים תחושה של שליחות.
- עידוד המרצים לחקור; תגמול מרצים לחקור. גיוס מד"פים בעלי אמונה ותחושת שליחות; חיזוק היוקרה של עבודת המד"פ.

המלצות חשובות

- תוספת שיעור על התגבשות העברית החדשה בדגש לשוני
- תיאום בין התכנים של הקורסים העוסקים באספקטים שונים של כתיבה והבעה ויצירת בידול ביניהם: "אוריינות הסוגה הכתובה", "ייסודות התחביר וההבעה א, ב", "הכרעות נורמטיביות בלשון", והקורס המתוכנן "הבנה והבעה בכתב" (שלא ברור הבידול שלו מהקורס "אוריינות הסוגה הכתובה"); הבלטת ההיבטים הפרקטיים בקורסים אלה
- הגדלת המשרה של מרצים אחדים, כך שיוכלו לראות את המכללה כביתם המקצועי
- הבהרת מיקומו של הקורס בתורת ההגה: במקום מסוים בדו"ח ההערכה העצמית הוא מופיע בשנה א, ובמקום אחר – בשנה ג. מקומו הנכון בשנה א
- תיקון אי-דיוקים בסילבוסים, שיפור הסילבוסים והשלמת הביבליוגרפיה (ראו נספח 3).

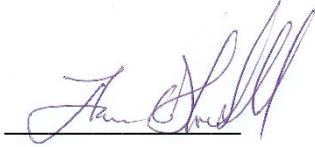
המלצות רצויות

- ארגון הביבליוגרפיות של כל הקורסים ברשימת מרוכזת ורצופה בסדר הא"ב, בחלוקה לקריאת חובה ולקריאת רשות (ולא להסתפק בפיזור פריטי הביבליוגרפיה לפי נושאי הקורס)

על החתום

כינה זן-שחר

פרופ' רינה בן-שחר

ד"ר אהרון הורנקוהל

ה.י.י

פרופ' חנה עזר

פרופ' אורה שורצולד

קליין כביץ

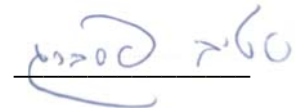
פרופ' דורית רביד – יו"ר הוועדה

ד"ר עמליה בראון

פרופ' זהר לבנת

פרופ' סטיב פסברג

נספח 1: כתב המינוי של הועדה

חי טבת, תשע"ט
16 דצמבר, 2018

לכבוד

פרופ' דורית רביד, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הועדה
פרופ' רינה בן-שחר, אוניברסיטת חיפה ומכללת אורנים
ד"ר עמליה בראון, אוניברסיטת תל-אביב
ד"ר אהרן הורנקהל, אוניברסיטת קיימברידג'
פרופ' זהר לבנת, אוניבר-אילן
פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך
פרופ' סטיב פסברג, האוניברסיטה העברית
פרופ' אורה שורצולד, אוניברסיטת בר-אילן

מכובדיי,

המועצה להשכלה גבוהה שמה לה למטרה לשפר ולהבטיח את המשך המצוינות והאיכות של ההשכלה הגבוהה בישראל, בין השאר באמצעות תהליכי הערכה שוטפים של תחומי לימוד במוסדות האקדמיים.

בהמשך להחלטתה מיום 9.6.2015 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדת הערכה שתבחן את תכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת לשון עברית במכללות האקדמיות לחינוך.

במסגרת עבודתה מתבקשת הועדה:

1. לבחון את דו"חות ההערכה העצמית של המוסדות המקיימים תכניות לימודים בתחום זה.
2. לערוך ביקור בכל אחד מהמוסדות המוערכים.
3. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"חות פרטניים ביחס לכל מוסד ומוסד ובו ממצאי הוועדה, מסקנותיה והמלצותיה.
4. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"ח מסכם המתייחס באופן יוזבי להכשרת המורים בתחום לשון עברית בישראל.

אני מודה לכם על הסכמתכם לקחת חלק במשימה חשובה זאת, ושמו בזאת למנות אתכם לוועדת הערכת האיכות.

גבי תמר מעגן אפרתי תרכז את עבודת הוועדה.

פרטים לגבי פעילות הוועדה וסמכויותיה מופיעים בנספח המצורף.

אני מאחל לכם עבודה פורייה והצלחה רבה.

בברכה,

פרופ' אדו פרלמן
סיו"ר המועצה להשכלה גבוהה

מצ"ב: נספח לכתב המינוי

העתק:

ד"ר ורדה בן-שאול, סמנכ"ל הערכת איכות, מל"ג
גבי תמר מעגן-אפרתי, רכזת הוועדה, האגף להערכת איכות, מל"ג

נספח 2: סדר יום הביקור

שעות	הגורם עמו נפגשים	שמות המשתתפים
10:00-10:30	מפגש פתיחה : הנהלת המוסד (ללא ראש החוג)	פרופ' נחום רקובר, בנימין בהגון, ד"ר מרים נוימאיר, אושרה דויטש
10:30-11:15	ראש החוג	ד"ר רקפת דילמון
11:15-11:45	ראשי המסלולים/ בהם נלמד החוג להוראת לשון עברית	ד"ר יפעת דיאמנט
11:45-12:30	סיור בספרייה והצגת תשתיות ו/או פעילויות ייחודיות של המחלקה	רחל זייטון
12:30-13:15	ארוחת צוהריים	
13:15-14:00	מדריכים פדגוגיים	ד"ר רוויטל שדמי, ד"ר אפרת שטיין
14:00-14:45	סגל ליבתי המלמד בתוכנית	ד"ר רקפת דילמון, ד"ר חגית אביעוז, ד"ר דוד פריבור, ד"ר הלל אשכולי, ד"ר אירית נחום, ד"ר רוויטל שדמי
14:45-15:30	סטודנטים וסטודנטיות	
15:30-16:15	בוגרים ובוגרות	
16:15-16:30	הפסקה	
16:30-16:45	מפגש סיכום : הנהלת המוסד והתוכנית	פרופ' נחום רקובר, בנימין בהגון, ד"ר מרים נוימאיר, אושרה דויטש, ד"ר רקפת דילמון
16:45-17:15	ישיבת סיכום פנימית של הוועדה	

נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים

- יש להקפיד על התאמה בין שם הקורס לבין תוכנו.
- כל הפריטים הביבליוגרפיים צריכים להיות רלוונטיים לנושא הקורס.
- יש להבחין בבירור בין קריאת חובה לקריאת רשות.
- יש לשלב מקורות קנוניים מכוננים עם מקורות חדשים ועדכניים מן העשור האחרון.
- חומרי לימוד ומילונים יופיעו בסילבוסים בקטגוריה נפרדת של חומרי עזר.
- יש לשלב פריטים באנגלית – למשל ערכים מתוך האנציקלופדיה EHL. Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics 2013
נמצאת גם אונליין.
- רצוי להשתמש ביחידות רלוונטיות של האוניברסיטה הפתוחה.
- פריטי הביבליוגרפיה צריכים להיות מעודכנים, ויש להשתמש במהדורות מעודכנות של ספרים ותיקים. למשל, יש להיעזר בספרו החדש של י' בלאו (תש"ע) ולא במהדורה מתשל"ב. ראו להלן.
- יש להקפיד על דיוק ברישום הפרטים הביבליוגרפיים, כולל מספרי עמודים של מאמרים ופרקים.

הערות פרטניות לסילבוסים

- **מבוא לבלשנות כללית** – אין קריאת חובה בקורס. הביבליוגרפיה בנויה כמעט בלעדית על ניר (מבוא לבלשנות כללית של האוניברסיטה הפתוחה). בנושא כל כך רחב חייבים לכלול עוד מקורות חיוניים, כגון ליונס, דה-סוסיר, חומסקי. חסרה ביבליוגרפיה באנגלית.
- **ארמית מקראית** – כדאי להוסיף את ספרו של רוזנטל.
- **דרכי תצורה** – חסר "פרקים במורפולוגיה עברית".
- **הדרכה ביבליוגרפית** – יש להפנות למהדורה המעודכנת ביותר של אבן-שושן, לא למהדורות הראשונות! במילונים ללשון המקרא יש להפנות למילון המקרא של קדרי. במילונים החדשים יש להוסיף את מילוני אריאל ואת מילון ספיר. בספרי דקדוק יש להפנות לספרי חיים רוזן, רות ברמן, לואיס גלינרט ועוד. למה בלשנות עברית הוא רשות? יש עוד כתבי עת – מחקרים בלשון, העברית ואחיותיה ועוד.
- **הכרעות נורמטיביות בלשון** – יש להוסיף את מדריך הרדיו והטלוויזיה. יש להוסיף את לקסיקון דביר לשיפור הלשון וספרי לאה צבעוני ורות אלמגור רמון.
- **יסודות הדקדוק והניקוד** – כדאי להוסיף גם את ספרי הניקוד האחרים ואת אתר האקדמיה.
- **יסודות התחביר וההבעה א** – כדאי להוסיף את ספרו של עמנואל אלון. המאמר של זהר לבנת בתוך ספר הדסה קנטור מובא בצורה שגויה. יש לכתוב: לבנת, ז' תשנ"ו (ולא: זהר, ל).
- **יסודות התחביר וההבעה ב** – יש יותר מדי פריטים השייכים לתורת הצורות וחסרים אורן, צדקה ואחרים.
- **לשון המקרא** – חסרים גזניוס, זיואון-מוראוקה, וולטקה ואוקונור ועוד.

- **לשון וחברה** – כדאי להפנות לכתב העת המקוון של שפה וחברה.
- **לשון חז"ל** – יש להוסיף עוד מקורות של משה בר-אשר, משה אזר ואחרים על לשון חכמים. יש להוסיף את ספריו של אבא בנדויד לשון מקרא ולשון חכמים.
- **מילונאות, מתקשב** – מומלץ "המילון בראי הדקדוק" בתוך "מחקרים בעברית בת זמננו" (תשע"ט).
- **סמינריון בעברית החדשה: סוגות בדיבור ובכתיבה** - הנושא מעניין מאוד, אך השיעור מפוזר בין נושאים ולא מאוזן. חלקו העיקרי עוסק בסוגות בספרות, וחלקו האחר עוסק בהדרכה בכתיבת עבודה סמינריונית. הסילבוס מזניח סוגות אחרות, פרקטיות יותר, כגון ידיעה עיתונאית, כתבה, ריאיון (הריאיון כיום), גם בעיתונות הכתובה וגם בטלוויזיה, הוא מהסוגות המרכזיות ביותר). הסילבוס מזניח את סוגיית הדיבור, והיא נראית כמובאת כדי לצאת ידי חובה. לא ברור אילו אספקטים בלשון הדיבור יילמדו ואילו "סוגות" בלשון הדיבור יטופלו. אמנם מוזכר ספרה של פלד "סוגות בדיבור ובכתיבה" (אך לא מובא קובץ המאמרים החשוב בעריכתה: מדיבור לכתיבה", 1996), אך אין התמודדות עם ההבדלים בין דיבור לכתיבה. ואמנם בביבליוגרפיה לא מובאים שום מחקרים של חוקרים מובילים העוסקים בדיבור לעומת כתיבה, כגון בייבר, צייף, האלידי, טאנן, קרול ואחרים. בעיה רצינית אחרת במבנה הסמינריון היא התמקדות-היתר במושג 'סוגה' ובניסיון להגדיר אותו, כך שהעיסוק בספרות עובר רדוקציה למיון לסוגות. זהו חטא כלפי הדיון בספרות ובלשונה. טיפול בספרות במנותק מהרקע החברתי-התרבותי שבו נכתבות היצירות הוא טיפול חסר משמעות.
- עדיף לצמצם את הטיפול בספרות בסמינריון זה, ולערב אותה רק לשם הצגת מקור החלוקה לסוגות. יש להחליט אם השיעור מתמודד עם אפיונים של לשון כתב לעומת לשון דיבור, או עם סוגות שונות בכתיבה. אך כל אלה יחדיו יוצרים שיעור חסר כיוון הכולל נושאים שאינם זוכים לטיפול רציני.
- **קריאה מודרכת במקורות** – כדאי להוסיף גם טקסטים מתקופת ההשכלה.
- **תולדות הלשון העברית א** – צריך היה להוסיף גם את היחידה 1 של רבקה ירקוני על לשון המקרא באו"פ ואת יחידות 9-10 של שורצולד על העברית החדשה.
- **תחביר העברית החדשה** – יותר מדי עמנואל אלון, פחות מדי מחברים אחרים, כגון צדקה, פרוכטמן, טרומר. הביבליוגרפיה כתובה באופן לא מאורגן. פריטי החובה מופיעים בטבלת הנושאים רק בשם מחבריהם, אך לא במראי מקום שלמים. פריטי הרשות מופיעים ברשימה ביבליוגרפית מרוכזת עם מראי מקום מלאים. יש להשלים את מראי המקום החסרים ולרכז יחד את הפריטים הביבליוגרפיים ברשימה אחת, המחולקת לקריאת חובה ולקריאת רשות.
- **יסודות הערבית** – מומלץ להוסיף לביבליוגרפיה את הספר של דן בקר "תשעים ותשעה פרקי דקדוק ערבי, בליווי השוואות רבות לעברית". דיונון, 1991.
- צריך להפנות בכל הביבליוגרפיות לערכים מתוך האנציקלופדיה ללשון העברית EHL.